

Жарко ЛЕКОВИЋ*, lekoviczarko@yahoo.com

ВОЈНА ОРГАНИЗАЦИЈА У ДРОБЊАКУ 1804-1918.

ABSTRACT: There was no military organization until Prince Danilo, or until part of Drobniak became part of Montenegro. They went into battle with their duke or prince according to their will and habit. It was only Prince Danilo who organized Montenegro militarily. This military organization lasted until 1866, when the army was organized according to the military system practiced in Serbia. The work that had begun on military readiness continued with even greater energy, and exercises were held throughout the country throughout 1868. From 1878 to 1895, work was carried out on improving the army. The work paid special attention to the participation of Drobniak in the Balkan Wars and the First World War.

KEYWORDS: Drobniak, army, war, officer, organization, weapons, battalion.

Дробњацима је четовање представљало важан вид допунске привреде скоро до средине XIX вијека. Наношење штете Турцима добијало је карактер подвига. Тако важне акције су у првој половини XIX вијека најчешће извођене организовано. Организоване су, углавном, групе од 10 до 20 људи.¹ Прије устанка у Србији јаку хајдучку дружину имао је Гаврило Шибалија. Са њом је четовао по Босни, Херцеговини и Србији. У његовој чети био је и брат му Јован. Два су брата Шибалије са својом четом допирали чак и до Саве. Надалеко се пронио глас о њиховом четовању. Непокорни Дробњаци се нису много базирали на договоре и планове представника српске власти. Њихова борба је дио континуираних акција којима руководе локалне вође. Почетком XIX вијека појачане су устаничке акције Дробњака против Турака. Устанак у Шумадији покренуо је на хајдучију велики број људи из Дробњака. Поп Милутин

* Viši naučni saradnik, Istorijski institut UCG. Senior research associate, Historical institute UCG.

¹ Ђоко Д. Пејовић, Црна Гора у доба Петра I и Петра II, Београд, 1981, 199.

Церовић и Мијо Годијељ са групом Дробњака, одметну се 1804. и ускочи у Морачу. Придружи се тамошњим ускоцима, међу којима су се већ налазили Гаврило и Јован Шибалије, Илија Томић, Симо Терић, Матија Јушковић и многи други. Дробњаци су са Морачанима и ускоцима формирали чете које су се кретале по Дробњаку, Пиви, око Никшића и Таре и нападале Турке. Мјесто окупљања ових чета био је манастир Довоља. Устанак на овом простору је кулминирао онда када Дробњаци прелазе ријеку Тару и почињу отворено и учестало да нападају муслиманска села и војне посаде. То се први пут догодило 12. јула 1805. Према извјештајима они са око хиљаду људи нападају села Врба, Попов До, Ива и Бачић До, пљачкају их и потпуно спаљују. Након напада Дробњаци се повлаче преко Таре и логорују се у Језерима. Тек када Дробњаци крајем августа поново прелазе Тару и уништавају село Муштерицу, Porta наређује босанском валији да угуши побуну и заведе ред у Дробњацима.² Буна је угушена у јануару 1806. године. Харамбаше и четовође би се зими, због великог снијега задржавали код својих кућа. За вријеме овог устанка Дробњаци су одржавали веома живе, тајне политичке везе и са Карађорђем и са Петром I. Приликом напада Турака Дробњаци су пружали отпор из пећина (Комарска, петњичка), из кула (Шуја Карацића, кула Томића). Слом Првог српског устанка тешко је пао становништву Дробњака. Дробњаци су продужили да четују по турској територији и током 1813, 1814 и 1815. године.

Упади хајдучко-ускочких чета из Дробњака на подручје Горњег и Доњег Колашина, бјелопољског краја, Србије, нису престајали ни после пропасти Првог српског устанка, већ су се настављали из године у годину. У ово вријеме хајдучија потпуно губи своје основно обиљежје – одметање од турске власти и борбе против ње. У периоду од 1815 – 1830. године у хајдучију се ишло ради пљачке, освете и слично, услед чега се ова појава, с правом, може назвати разбојништвом.³ Често одметање Дробњака и њихова устаничка борба у овом периоду, која је Турцима задавала велику бригу, приписивала се, од стране травничког везира, највише слабости управљача Селмановића. Сматрало се да су они препустили самовољу Дробњаку и задовољавали се да им кнезови дробњачки пошаљу харач по својим људима.

Какав је био однос Петра I Петровића Његоша према хајдуцима након Првог српског устанка види се из његовог писма из 1817. године,

² Ахмед С. Аличић, Устанак у Дробњацима 1805. године, Годишњак друштва историчара Босне и Херцеговине 1970 -1971, 61.

- Након одласка Сулејман-паше Скопљака 1806. само су појединци четовали, и то по двојица, тројица, петорица, подијељени у поуздане четине.

³ Жарко Лековић, Дробњак у првој половини XIX вијека, Подгорица, 2007, 75.

главарима турским ради Дробњака: „Али ми остаје жалост, чујући да су неки Ваши у Дробњаке пошли и барјак развили; то је дјело веома неприлично и мојему срцу противно и још више што чујем, да говоре јер сам ја наредио да то чине, што истина није, него превелика лаж од лажавијех и злијех хајдука дробњачкијех измишљена, да варају народ и да га у његова зла дјела увуку.“⁴

У рату 1831-32. против Хусеин-капетана много је Дробњака, турских обвезника, било у Али-беговој војсци, с којом су на јуриш заузели Мостар и чинили разне зулуме.⁵ Дробњаци су били уз присталице централне власти а против одметника од ње.

Шаранци су били веома ратоборни, добри војници и четници, вољели су оружје, јахање коња, подизање чета против турског насиља због чега су однијели неколико побједа над Турцима. Водили су нарочите борбе око манастира Довоље и Добриловине. Нарочито су се опирали купљењу данка. Приликом повлачења испред турске војске попалили би своје куће па би се малом и фамилијама склањали у горе и затварали у пећине гдје би их Турци држали у опсади.⁶

Глас о погибији Црногораца на Грахову 1836. године немило је одјекнуо широм Црне Горе и Херцеговине. Петар II је одмах почео мислити на освету иако је врло добро знао да је Смаил-агу тешко погубити. Због тога се ријешило да поведе преговоре са виђенијим Дробњацима, те да помоћу њих смакне Смаил-агу. Јачина војске завјереника, која је ударала на Смаил-агу 1840. године била је 600-800 људи. Прије самог напада 150 људи са Милијом Срдановићем и Мирком Алексићем, одвоји се, примакне се логору и пресјече Сали-аги одступницу. После погубљења Ченгића настало је велико врење међу херцеговачким Турцима. Само у току 1841. године извршено је око петнаест турских напада на погранична црногорска племена.⁷ Од турских напада Дробњаци су се четрдесетих година XIX вијека бранили из цркве у Тушини на којој су направили пушкарнице и спријечили пролаз Смаил-аге Бунгура у Дробњак, затим из чардака Мирка Алексића кад су Турци напали Малинско, као и са неосвојивих планинских положаја, такође и чардака Вула Жижића.

Кад год се унапријед сазнало, да се скупља турска војска против Црне Горе, владика је увијек сазивао племенске главаре на Цетиње, да би се договорили како се Турцима супротставити. Племена се ни у боју

⁴ Душан Д. Вуксан, Петар I Петровић Његош и његово доба, Цетиње, 1951, 284.

⁵ Архив Србије, Збирка Андрије Лубурића к. XIV/388.

⁶ Архив Историјског института Црне Горе, Поријекло Шаранског племена у Црној Гори – Вуле Кнежевић, рукопис.

⁷ Архив Историјског института Црне Горе, фасц.453.

нису мијешала у једну гомилу, нити су се управљала по команди једног заповједника. Увијек су војевали са својом пушком и о својој „брашници“ коју су им носиле жене за њима. Тек се кнез Данило побринуо да Црну Гору и у војном погледу уреди. По његовој је наредби пописана војска по свим племенима, а он је поставио сваком племену војне старјешине: војводу или сердара и капетана и на сваких сто људи стотинаша и барјактара а на сваких десет људи десечара. Поред тога установио је и гарду састављену од најбољих јунака из свих племена. Кнез Данило је одредио и годишње плате војним старјешинама: војводи и сенатору 200 фор. капетану 80 фор. стотинашу и барјактару 12 фор. десечару 5 фор.⁸

Овако војно уређење трајало је до 1866. године, када се по жељи кнеза Николе влада кнеза Михаила из Србије о државном трошку послала артиљеријског капетана Милутина Јовановића са потпоручицима Алексом Ђорђевићем, Пантом Пејовићем и Тодором Којићем да би уредили и извјежбали црногорску војску по војном систему који се практиковао у Србији. Војска је подијељена на чете, батаљоне, бригаде и дивизије. Свака чета је имала 100 војника, сваки баталион 4–6 чета, бригада од 4–6 баталиона, а дивизија по двије бригаде. У војсци су били сви мушкарци од 16–60 година. Србија је даровала Црној Гори 5000 пушака, батерију брдских топова, 35.000 ока олова и 5000 ока барута. Остале пушке, барут и олово платио је кнез Никола уштедом из државног прихода, од руске помоћи и од новца Петра II који је био положен у руску петроградску банку. Могло се рећи да је Црна Гора била у војном погледу спремнија него икад. Коњице у Црној Гори није било.⁹

Првог јануара 1871. године издата је војна уредба, по којој је сва црногорска војска подијељена у 23 батаљона редовне војске, 6 батаљона гарде и једну батерију. Батаљони су по тој уредби подијељени на чете, чете на водове, а водови на два полувода. На челу батаљона био је командир као командант батаљона, поткомандир као командиров помоћник и његов законити замјеник. Четом су управљали млади и спремљени официри, а водовима и полуводовима подофицири – водници и десечари, који су такође прошли извјесни курс војне обуке. Сваки батаљон и свака чета имали су трубаче. Чете су имале барјактаре, а уз њих по два десечара, да у случају потребе замијене барјактара. Одређено је било и знало се, ко је од њих први, а ко други, а уз њих су били још по 4 војника као пратиоци. Батаљони су били груписани по бригадама, било их је седам. Другу бригаду, Херцеговачку, сачињавали су батаљони:

⁸ Нићифор Дучић, Црна Гора, Гласник српског ученог друштва, књига XL, Београд, 1874, 82.

⁹ Исто, 83, 84.

- 1) Граховско – Рудински (племена Грахово и Рудине Никшићке);
- 2) Пјешивачки (племе Пјешивци);
- 3) Жупско–Луковачки (племена Жупе Никшићске и Лукова са селима Лазом, Драговољићима и Брсном);
- 4) Дробњачки (племена: Дробњак и Ускоци).

Уредбом од 1. јануара 1871. године предвиђала се и служба војног интенданства за случај рата. Предвиђао се попис стоке за клање, попис товарећих и јахаћих коња. Но, питање о интендантури у војсци ријешено је коначно уредбом од 24. јануара 1875. године. Ова иста уредба обухватала је и дио дисциплинских уредби за извјесне војничке кривиче. У сваком случају година 1875. затекла је добро извјезбану црногорску војску, одлично организовану.¹⁰

Из копија Петковићевих писама разним установама и лицима у 1863. години, те године је број способних људи за оружје у Дробњацима био 401 у Ускоцима 486.¹¹

Крајем јануара 1861. године у Дробњаку и Шаранцима формирају се устанички одреди. Један такав одред под командом Новице Церовића прешао је крајем јануара 1861. Тару, продро дубоко у турску територију, напао село Грдијевиће код Фоче, гдје су Турци имали 27 погинулих. О овом догађају Вук Поповић пише 10. фебруара 1861. да је Новица Церовић ударио преко Таре „силни плијен шићарио, много Турака посјекао и до Сјенице допро.“¹² Те године је у Дробњаку, не рачунајући Језера и Шаранце, било 300 устаника. Крајем 1861. и почетком 1862. Дробњаци и Шаранци су били расијани по сјеверној Херцеговини. Они су заобилазили турске одреде, одузимали од њих провијант, разбијали им одјељења на дјелове. Устанак у Дробњаку и Шаранцима је већ био пустио дубоке коријене и непрекидно се одржавао четири године.¹³ У 1862. години избио је црногорско-турски рат. У току Омер-пашиног похода на Црну Гору устаници Дробњака и Шаранца били су веома активни посебно у правцу Колашина и Дуге. Наступање турске војске кроз љешанску и ријечку нахију ка Ријечи Црнојевића, принудило је књаза Николу да упути писмо свим околним брдским и херцеговачким племенима са апелом да шаљу помоћ војводи Мирку за заштиту Цетиња. На позив су се одмах одазвали војвода Јоксим Кнежевић са Шаранцима и Новица Церовић са 1000 војника из Дробњака.

¹⁰ Педесет година на престолу Црне Горе 1860-1910, Подгорица, 1998, 59, 60.

¹¹ Архив Историјског института Црне Горе, фасц. 478.

¹² Вукова преписка, Књига седма, Београд, 1913, 380-383.

¹³ Ј. А. Писарев, М. Екмечић, Борба народа Босне и Херцеговине за ослобођење и Русија 1850-1864, Москва, 1985, 386-391 (Извјештај К. Д. Петковића – Н. П. Игнатјева).

Према вијестима из 1873. овим крајевима су крстариле чете одметника. Након почетка херцеговачког устанка 1875. Јоксим Кнежевић са Шаранцима и Живко Шибалић са Језерима прешли су у акције на десној обали Таре и тамо су бунили народ. У Дробњаку је Мико Мало-вић имао око 200 бораца, у Шаранцима Трипко Џаковић и Јоксим Кнежевић око 600 бораца, на Језерима Живко Шибалић око 300 бораца. У борбама код села Пренђана 25. октобра 1875. гине војвода Трипко Џаковић са 18 устаника бранећи прелаз преко Таре.¹⁴ Дробњаци су у борбама на Језерима од 27. августа до 5. септембра 1877. разбили Хафиз Ахмед-пашу, који се користећи маглу, а послје великих губитака повукао преко Таре. Дробњаци су учествовали у борбама за ослобођење Билеће 14. септембра. Након тога иду на освајање Бара, а након Берлинског конгреса на умиривање муслимана и Арбанаса у Плав и Гусиње.

Капетанија Дробњаци имала је 1874. године 4 стотинаша, 4 барјактара, 40 десечара и 408 војника, капетнија Ускоци 3 стотинаша, 3 барјактара, 35 десечара, 357 војника.¹⁵

Године 1880. књаз Никола наређује, да се војска поново препише и уреди. Овом уредбом војска је подијељена на прву и другу класу. Старији официри стављени су у стање мира. Одмах, 1880. године купљено је 20.000 острагуша система Верндлова са 8 милиона фишека.¹⁶

Сачуван је војнички протокол батаљона Дробњачког из 1879. године по четама са бројем пушака и ножева. Било је по осам чета прве и друге класе. Командир батаљона Грубан Церовић имао је једну сабљу и леворвер, поткомандир је био Јован Ружић.

Прва чета, прва класа била је под командом официра Јанка Карацића, барјактар је био Јоко Полексих, трубач Глиго Васиљев. Имала је четири вода са укупно 108 војника.

Друга чета, прва класа била је под командом официра Стојана Павловића, барјактар је био Ристо Перошевић, трубач Ђоле Барац. Имала је четири вода и укупно 105 војника.

Трећа чета, прва класа са официром Јовом Зарубицом, барјактаром Пуреном Лучићем, трубачем Крстом Бјелићем, са четири вода и 106 војника.

Четврта чета, прва класа имала је официра Јована Церовића, барјактара Милана Кршикапу, четири вода и 100 војника.

Пета чета, прва класа била је под командом официра Живка Косића са барјактаром Вилипом Срдановићем, трубачем Милутином Јакићем и имала је четири вода са 114 војника.

¹⁴ Архив Србије, Збирка Андрије Лубурића, 14/323.

¹⁵ Архив Историјског института Црне Горе, фасц. 23. (Црна Гора 1874. године)

¹⁶ Педесет година на престолу Црне Горе 1860-1910, Подгорица, 1998, 73.

Шеста чета, прва класа била је под командом официра Милована Кршикапе, барјактар је био Сава Ашанин, имала је четири вода са 107 војника.

Седмој чети прве класе официр је био Мрдеља Жижић, барјактар Бећир Кекић, трубач Милисав Жижић, била су четири вода са 107 војника.

Осма чета прве класе била је под командом официра Ђока Јауковића, барјактар је био Милија Головић, трубач Новак Јауковић, четири вода и 104 војника.

Наоружање је било: пушке вендреловке (претежно), крџке, ливорвери, сабље, ножеви. Било је и осам чета друге класе, са укупним бројем војника 218 у свих осам чета. Дужили су искључиво пушке „крџке“.¹⁷

Од Дробњачко-ускочког батаљона 1880. године формиран су Дробњачки батаљон са командантом Грубаном Церовићем и Ускочки са командантом Милованом Кршикапом. Ова два батаљона, као и Језерско-шарански са командантом Митром Кнежевићем, ушли су у састав Херцеговачке бригаде под командом војводе Лазара Сочице.¹⁸ Од 1886. године почиње рад на усавршавању војске. По свим бригадама уређују се војне радионице, подижу се магацини, набавља се велика количина барута, у Круповом заводу у Њемачкој се купују топови, 6 пољских и 18 брдских. У Подгорицу је позвано 600 војника артиљериста, док је 20. јула 1886. године отворен курс за пјешадијске подофицире у Никшићу и до 20. октобра обучавано је 520 младих људи. „Никшићки пјешаци“ су се спремали за положаје командира чета у народној војсци. Позивани су по избору.¹⁹

Током 1890. године војска у Дробњаку била је у стању приправности. Командири батаљона били су Петар Џаковић и Јован Ружић. У оба дробњачка батаљона било је 36 „топција“ – артиљераца.²⁰ Од Добриловине, узводно Таром, до границе Фочанског среза, надзор над границом вршио је Милован Кршикапа, Језерско-шарански капетан, са сједиштем у Кршу.²¹

Почетком јула 1891. године књаз Никола је дао одобрење да се у подржавању војничког реда усвоји начело гдје ко живи, то јест гдје је ко био насељен, па ондје буде војник и врши све војничке дужности, исто тако као што врши све остале грађанске дужности. Наредено је коман-

¹⁷ Државни архив Црне Горе, Архива капетана Грубана Церовића, 1879, Војнички протокол батаљона дробњачког по четама са бројем пушака и ножева.

¹⁸ Др Обрен Благојевић, Пива, Београд, 1971, 291.

¹⁹ Архив Историјског института Црне Горе, фасц. 86, 1014.

²⁰ Државни архив Црне Горе, Министарство војно, 1890, 32, 164.

²¹ Архив Историјског института Црне Горе, фасц. 524.

дирима и официрима да све оне који су се преселили из свог родног мјеста не заводе у војничке протоколе. У протоколе су се заводили сви досељеници, тј. они који су се населили у подручју батаљона.²² Већ почетком августа била је војничка смотра на пољу Мљетичку.

Дробњаци су испратили XIX и ушли у XX вијек са дубоком кризом у свим областима друштвеног и економског живота земље. Војна организација се налазила у примитивном стању. Установљена је гарда црногорске војске. Командир гарде за Дурмиторску бригаду био је Марко Бојовић, гардијски официри Сава Мемедовић и Вук Бојовић. Почетком октобра 1905. године у околини Никшића одржани су већи војни маневри, на којима су учествовали Дробњачки, Ускочки и Језерско-шарански батаљон. Маневрима је руководио остарјели војвода Илија Пламенац. Дробњачки батаљон био је на маневрима заступљен са девет официра и 671 војником. Ускочки са осам официра и 643 војника и Језерско-шарански са девет официра и такође 643 војника.²³

Указом од 6. јануара 1906. године изашла је допуна формације војске, према којој је територија Црне Горе подијељена на 11 бригадних округа. Сваки бригадни округ формира по једну бригаду активне војске и по један батаљон резервне војске. Бригаде су носиле назив округа, батаљони назив свога племена или мјеста. Дурмиторска бригада је у свом саставу имала следеће батаљоне активне војске: Жупо-пивски, Дробњачки, Планинопивски, Шаранско-језерски и Ускочки. Команданти батаљона били су: Дробњачког: потпоручник Никола Ружић, Ускочног: поручник Јован Жижић, Језерско-шаранског: поручник Вук Бојовић.²⁴

Крајем августа 1908. изашла је нова уредба о формацији цјелокупне војске, којом је територија Црне Горе у војном погледу подијељена на четири дивизијска подручја, 11 бригадних, 52 батаљонска и 322 четна подручја. У тој и следећој години подигнута је и зграда штаба бригаде у Шавнику. Дробњачки батаљон је ушао у састав Дурмиторске бригаде, која је имала пет батаљона и улазила у састав Никшићке (Треће) дивизије.²⁵

Балкански ратови 1912-1913. године

На предлог бригадира сердара Јанка Вукотића, црногорска је војска подијељена у три одреда: Приморски одред – 8000 људи са 34

²² Архив Историјског института Црне Горе, фасц. 86.

²³ Н. М. Потапов, Извјештаји, рапорти, телеграми, писма 1902-1915, том I, приредили А. Н. Сахаров, Р. Распоповић, Подгорица, Москва, 2003, 205, 206.

²⁴ Глас Црногорца, бр. 1, 8. јануар 1906. године.

²⁵ Архив Историјског института Црне Горе, фасц. 344.

топа, груписан је према рејону Бара, Зетски одред, јачине 15000 људи и 40 топова, концентрисаних око Подгорице и Источни одред груписан према Пљевљима, Мојковцу, Беранама и Плаву, са задатком да штити границу и у повољним приликама предузме офанзиву у Рашкој области и Метохији. Јачина одреда с устаничким српским батаљонима из подграничне области под Турском износила је 12600 људи и 32 артиљеријска оруђа, а командант му је био бригадир сердар Јанко Вукотић. Војска је у току рата била попуњена Србима који су дошли из Америке и других српских крајева, тако да је број војника достигао око 40000. Крајем 1912. године црногорска војска добила је 50 митраљеза купљених у Њемачкој. Командант Источног одреда уочи објаве рата донио је одлуку за формирање колоне за операције према Пљевљима. Тако је формирано Сјеверно одјељење за чијег је команданта именован командир Машан Божовић. У састав ове колоне ушли су Језерско-шарански батаљон са 649 људи, два батаљона Срба устаника из Пљеваљске области и чета Херцеговаца из Никшића јачине 130 људи. Сјеверна колона имала је укупно 1300 људи, али до краја рата тај се број повећао. И два друга дробњачка батаљона из састава Дурмиторске бригаде, Дробњачки јачине 648 и Ускочки 683 војника, била су у саставу Источног одреда.²⁶

У рукопису Вула Кнежевића, који се чува у Архиву библиотеке Историјског института Црне Горе, стоји да је Шаранско-језерски батаљон I класе активне народне војске на дан 7. октобра 1912. године на Жабљаку имао 960 бораца. Сјеверно одјељење дјеловало је на фронту од 48 километара, од Ограђенице наспрам Тепаца до Вашкова према Подима.²⁷

Са објавом рата 1912. године дивизије су расформиране, а бригаде су остале као највеће јединице. Оне су у току рата здруживане у одреде. Главнина Источног одреда концентрисала се код Мојковца са правцем извођења операција Бијело Поље – Беране. Мојковац је ослобођен 9. октобра, а затим је главнина подијељена у четири колоне, наставила наступање према Бијелом Пољу, које је ослобођено 11. октобра.²⁸

О томе шта се догађало у операцијама од 9. до 28. октобра 1912. године и надаље до коначног ослобођења Рашке области и Метохије, сазнајемо из преписаног операцијског дневника Тарског одреда, из ког се јасно може видјети рад и дејство одреда од мобилизације на Жабљаку до заузимања Пљеваља, односно сусрета са Јаворском бригадом србијанске војске. Операцијски дневник Сјеверне колоне Источног одре-

²⁶ Архив Историјског института Црне Горе, фасц. 344.

²⁷ Архив Историјског института Црне Горе, фасц.20.

²⁸ Архив Историјског института Црне Горе, фасц. 85.

да, која је за вријеме операција названа Тарским одредом и која је од 13. октобра остала без икакве везе и координације са Источним одредом, водио је Никица Вулов Кнежевић, потпоручник, вршилац дужности шефа штаба Тарског одреда 1912. године.²⁹

Штаб Дурмиторске бригаде био је у Шавнику. Мјесто мобилизације било је Жабљак и села у источним Шаранцима. На Жабљаку је постојала болница за рањенике о којима се бринуо љекар др Георг Гианенсос. За санитете су одређивани војници друге класе. Тарски је одред водио операције без ичије помоћи од преласка Таре до заузимања Пљеваља. Одред је био подијељен у двије колоне: десна- у чијем је саставу био Шаранско-језерски батаљон из Дурмиторске бригаде са командантом Вулом М. Кнежевићем и два вода (полубатерија) спорометних старих брдских Крупових топова. Губици Тарског одреда од преласка границе па до уласка у Пљевља било је 47 погинулих и 87 рањених.

Одмах по заузимању Пљеваља, односно већ 4. новембра, по наређењу црногорске Врховне команде, Шаранско-језерски батаљон пошао је за Пећ, односно Метохију ради садејства са снагама Источног одреда. Тај је батаљон од 9. новембра 1912. до 23. маја 1913. године служио као војна посада у Пећи, Дечанима и Ђаковици. Командант војне посаде у Пећи, Дечанима и Ђаковици био је Вуле Кнежевић.³⁰

Др Михаило Гавриловић је са Цетиња јављао Николи Пашићу о држању Црногораца у Сјеници и Пљевљима, пљачкашким појавама у освојеним крајевима, да је уведена казна „шибљика“, тј. „шиба“ за крађу у војсци.³¹

Може се закључити да је Прекотарски одред дјеловао доста стихијски и да се бројни успјеси одреда могу преписати самоиницијативи појединаца.

Дробњачки и Ускочки батаљон, у саставу Дурмиторске бригаде, последије заузећа Мојковца, Бијелог Поља и Берана крећу у правцу Метохије. Дурмиторска и Колашинска бригада заузеле су 30. октобра Пећ, а затим са Васојевићком бригадом 5. новембра и Ђаковицу, гдје су се састале са србијанском војском. Последије се Источни одред пребацио на скадарско бојиште, гдје су Дробњачки и Ускочки батаљон учествовали у бици на Бардањолту и заузећу Скадра. Припреме за пребацивање дјелова Источног одреда у рејон Скадра извршене су до 10. новембра. Десет дана касније, 20. новембра престао је да постоји Источни одред. Његове снаге јачине око 5.500 бораца прикључене су Зетском одреду од-

²⁹ Никица В. Кнежевић, Ослобођење Пљеваља 1912. године, Пљевља, 1971.

³⁰ Вуле Кнежевић, Племо Шаранци, Београд, 1961, 138.

³¹ Архив Србије, Министарство иностраних дела-политичко одељење (АС, МИД-ПО), ролна 381, II/585.

носно образовале су Бардањолтски одред. Војска је снабдијевана храном првенствено од реквизиције у позадини.³²

Војска је била наоружана углавном руском пушком „московком“ калибра 7,62 мм, модела 1891, аустријском пушком „швабицом“, модела 1873. Сваком војнику издат је бајонет очи објаве рата, али су их војници већином побацали као сувише дугачке. Војници су добили и по 120 фишека за „московке“. Уз бајонете десечари и водници добили су и ножеве.³³

Дурмиторска бригада била је у саставу Источног одреда чији је командант био дивизијар Јанко Вукотић. Дурмиторска бригада имала је пет батаљона: Жупско-пивски, Дробњачки, Планинопивски, Ускочки и Шаранско-језерски. Командант бригаде био је бригадир Јоко Вулов Ацић, ађутант, односно шеф штаба, капетан Јован Жижић, штапски писар Видоје Вуковић и послужитељ Живко Верговић.

Командант Ускочког батаљона био је капетан Блажо М. Кршикапа, барјактар батаљона Мињо Орман, свештеник поп Марко Требјешанин. Чета је било шест. Командант Дробњачког батаљона био је поручник Никола Ј. Ружић, барјактар батаљона Неђељко Никитовић, свештеник Михаило Ј. Ђуровић. Чета је било седам. Командант Језерско-шаранског батаљона био је командир Вуле Матијев Кнежевић, барјактар батаљона Милић Томов Жугић, свештеник Лазар Трифунов Дедеић. Чета је било шест.³⁴ Чланови војног суда Шаранско-језерског батаљона били су поп Симо Шилак, официр Пајо Карацић и секретар, студент права, Петар Кнежевић.

У неким документима стоји да је командант Ускочког батаљона у овом рату био Милисав Кршикапа. Приликом одсуства сердара Јанка Вукотића у команди га је заступао бригадир Јоко Ацић, командант Дурмиторске бригаде.

Бројно стање војника и оружја мијењало се из дана у дан. Бројно стање свих војника Дурмиторске бригаде у почетку рата 1912. било је 4.700. Језерско-шарански батаљон имао је 1050, Дробњачки 1100 и Ускочки 750 војника. Зграда команде бригаде била је у Шавнику, зборна мјеста за Дробњачки-Шавник, за Шаранско-језерски- Жабљак и Ускочки батаљон – Боан. Оружје се чувало у војном магазину у Шавнику.

У Другом балканском рату Црна Гора се у потпуности сагласила са Србијом у њеном спору са Бугарском око подјеле Македоније. Цр-

³² Архив Историјског института Црне Горе, фасц. 85.

³³ Вуле М. Томовић, Устројство и састав црногорске војске при ступању у Први балкански рат 1912. године, Ратник, св. IX, септембар, 1930, 54-65.

³⁴ Архив Историјског института Црне Горе, Вукашин Божовић, Распоред старјешинства црногорске војске у Балканском рату, рукопис.

ногорска влада одазвала се молби Владе Србије и упутила јој помоћ Дечанског одреда под командом сердара Јанка Вукотића, председника Владе. Одред је бројао 12802 војника. Одред је имао пет бригада са по пет батаљона и сваки батаљон по пет чета. Дробњачко-ускочки батаљон био је пети батаљон треће бригаде Дечанског одреда, односно Црногорске дивизије, како се још овај одред звао. Командант је био капетан Јован Жижих, батаљонски барјактар Мињо С. Орман, интендант – учитељ Панто Ђукић, ађутант Јово С. Жугић. Језерци и Шаранци са Жупљанима сачињавали су први батаљон четврте бригаде исте дивизије. Према Вулу Кнежевићу, у рат са Бугарима послато је 300 војника са три официра из Шаранско-језерског батаљона.³⁵ У Другом балканском рату укупни губици са и мртвим и рањеним био је: у Дробњачком батаљону 62, у Ускочком 78 и у Шаранско-језерском три. Батаљон Дробњачко-ускочки бројао је у почетку Другог балканског рата око 600 војника.

Први свјетски рат

Дробњачки и Ускочки батаљон остали су у саставу Дурмиторске бригаде, која је била у саставу Никшићке (Треће) дивизије, а ова у саставу Херцеговачког одреда. Овај је одред прикупљен на простору Крстац-Грахово-Трубјела, са задатком да затвори правце који из Херцеговине и Боке Которске воде у правцу Никшића и даље у долину Зете. Батаљони Планинопивски, Дробњачки и Ускочки, морали су већ 31. јула увече бити на самом Крсцу под командом Вула Кнежевића.³⁶ Батаљон Језерско-шарански под командом капетана Вука Бојовића, са шест чета и 750 људи, ушао је у састав Пљеваљске (Пете) дивизије, која се звала и Санџачки одред, и била је под командом бригадира Луке Гојнића. Заузели су правац Бољанићи-Бобово са задатком да се затвори правац који од Чајнича и Челебића води ка Пљевљима и спријечи одвајање црногорске од србијанске војске, чије је лијево крило било код Прибоја. Од краја јула Језерско-шарански батаљон био је у саставу Ковачког одреда и имао је задатак да затвори правац Горажде-Метаљка.³⁷

Дробњачки и Ускочки батаљон дошли су 2. августа у Бањане на Црни Кук, као резерва Херцеговачком одреду, који је био према Билећи. Већ 10. августа командир Вуле Кнежевић буде позван у Липник код Гацка да помогне бригадиру Аџићу са два батаљона Дробњачким и Планинопивским, док је Ускочки остао у резерви.

³⁵ Архив Историјског института Црне Горе, Вуле Кнежевић, Дурмиторска бригада, рукопис.

³⁶ Архив Историјског института Црне Горе, фасц. 346.

³⁷ Државни архив Црне Горе, Команда Пљеваљске бригаде – V дивизија, 1914-1915, ф. 1.

На Горанску је 11. септембра формиран Дрински одред и састојао се од 11 батаљона пјешадије и двије батерије дебанжеових брдских топова. У Дрински одред ушла су четири батаљона Дурмиторске бригаде. Батаљон Ускочки, јачине 474 борца, на почетку операција имао је 517 „московки“. Батаљон Шаранско-језерски на фронту од Бастаја до Снјежнице имао је 681 борца, док је батаљон Дробњачки на фронту од Снјежнице до Биоча планине имао 656 бораца.³⁸ Командант Дробњачког батаљона био је капетан Никола Ружић, командант Ускочког батаљона капетан Блажо Кршикапа.

До главне битке дошло је на Гласинцу, а која је трајала шест дана и у којој је учествовао Ускочки батаљон. У тим биткама било је 150 мртвих и рањених. Најжешће борбе вођене су 9. и 10. октобра. Година 1915. отпочела је у знаку реорганизовања и спремања за нове, још теже борбе. На фронту настаје затишје, тако да је главни посао у капетанији било прикупљање хране за војску, па је капетан лично морао са својим помоћницима ићи од куће до куће ради реквизиције.

Ускочки батаљон је 15. марта 1915. у саставу Друге санџачке дивизије, бригаде Васојевићке, док је Дурмиторска бригада Вула Кнежевића била састављена од свега два батаљона, Дробњачког и Језерско-шаранског са два митраљеза у саставу Треће дринске дивизије под командом бригадира Луке Гојнића. За вријеме затишја, до јула 1915. године Дробњачки и Шаранско-језерски батаљон пребачени су са сектора Вилуса преко Јаворка на Брезна и ту су радили на путу Брезна-Миљковац-Горанско.³⁹

У јулу 1915. године Ускочки батаљон налазио се на Дрини код Горажда. Средином новембра стиже наредба за одступање војске од Дрине. Врховна је команда 22. децембра 1915. одобрила предлог команданта Санџачке војске да се Дробњачко-ускочка бригада премјести из Шавника у Боан.

Мојковачки бој почео је аусторугарским нападом ујутро 6. јануара 1916. године. Језерско-шаранским батаљоном командовао је поручник Јаков Остојић, бранећи прелазе на Тари од Добриловине до Тепаца. Ускочко-дробњачка бригада упућена је крајем децембра из резерве Врховне команде у састав Прве санџачке дивизије. Командант бригаде био је командир Јован Жижић, шеф штаба бригаде поручник Јефто Ружић, бројно је била доста јака, до 900 пушака. Команданти батаљона били су: Дробњачког – капетан Никола Ружић, Ускочког – поручник

³⁸ Архив Историјског института Црне Горе, Вуле Кнежевић, Дурмиторска бригада, рукопис.

³⁹ Архив САНУ, Заоставштина Игњата М. Жугића, 585.

Љубомир Ј. Полексић.⁴⁰ Напад је прво отпочео Ускочки батаљон 7. јануара у 06.00 часова, десном обалом Лепенице ка Бојној Њиви и Улошевини. И Дробњачки батаљон је кренуо ка Бојној њиви. Имао је 20% погинулих и рањених. Подаци о броју погинулих и рањених Ускочког батаљона различити су и крећу се од 49 мртвих и 47 рањених до 70 погинулих и 66 рањених. У сваком случају било је више погинулих него рањених.⁴¹ Губици Дробњачког батаљона били су 14 погинулих и то два подофицира и 12 војника и 24 рањених од тога три официра, три подофицира и 18 војника.

У Црној Гори је наступио период тешке трогодишње окупације, терора, пљачки и безакоња. Уз ужасну глад надовезало се и харање „шпањолског“ грипа. Већ током 1916. године у Дробњаку се појављују комите, мање или веће групе састављене од људи који се приликом окупације нијесу хтјели предати окупатору и који су избјегли интернацију. Они се организују у комитске дружине, које су крстариле по овом подручју, убијале аустроугарске војнике и официре који су по селима вршили разне врсте насиља.

Извори и литература

Извори:

-Архив Историјског института Црне Горе

-Архив САНУ (Заоставштина Игњата М. Жугића)

- Архив Србије (Збирка Андрије Лубурића, Министарство иностраних дела)

-Државни архив Црне Горе (Архива капетана Грубана Церовића, Министарство војно, Команда Пљеваљске бригаде)

Штампа:

Глас Црногорца

Литература:

Ахмед С. Аличих, Устанак у Дробњацима 1805. године, Годишњак друштва историчара Босне и Херцеговине, Сарајево, 1970-1971.

Вукова преписка, књига седма, Београд, 1913.

Вуле Кнежевић, Племя Шаранци, Београд, 1961.

Вуле М. Томовић, Устројство и састав црногорске војске при ступању у Први балкански рат 1912. године, Ратник, св. IX, септембар, 1930.

Душан Д. Вуксан, Петар I Петровић Његош и његово доба, Цетиње, 1951.

Ђоко Д. Пејовић, Црна Гора у доба Петра I и Петра II, Београд, 1981.

⁴⁰ Архив Историјског института Црне Горе, фасц. 344.

⁴¹ Исто.

Жарко Лековић, Дробњак у првој половини XIX вијека, Подгорица, 2007.

Ј. А. Писарев, М. Екмечић, Борба народа Босне и Херцеговине за ослобођење и Русија 1850 – 1864, Москва, 1985.

Н. М. Потапов, Извјештаји, рапорти, телеграми, писма 1902-1915, том I, приредили А. Н. Сахаров, Р. Распоповић, Подгорица, Москва, 2003.

Никица В. Кнежевић, Ослобођење Пљеваља 1912. године, Пљевља, 1971.

Нићифор Дучић, Црна Гора, Гласник српског ученог друштва, књига XL, Београд, 1874.

Обрен Благојевић, Пива, Београд, 1971.

Педесет година на престолу Црне Горе 1860-1910, Подгорица, 1998.

Žarko LEKOVIĆ

MILITARY ORGANIZATION IN DROBNJAK 1804-1918

Summary

The Drobnjaks were in the military until almost the middle of the 19th century. Every Drobnjak who could bear arms was a soldier obliged to defend his tribe. The uprising of 1804 was initiated by a large number of people from Drobnjak. After the failure of the uprising, they went into the military for the sake of robbery and revenge. It was only Prince Danilo who took care of organizing Montenegro militarily. By his order, the army was registered in all tribes, and he appointed military leaders to each tribe. This military organization lasted until 1866, when, at the request of Prince Nikola, the government of Prince Mihailo from Serbia sent officers to organize and train the Montenegrin army according to the military system practiced in Serbia. Thanks to this, the Drobnjaks from 1875-1878 won a series of victories on the battlefield. From 1878-1895, work was underway to improve the army. The Drobnjaks saw off the 19th century and entered the 20th century with a deep crisis in all areas of the country's social and economic life. The military organization was in a primitive state. With the declaration of war in 1912, the divisions were disbanded, and the brigades remained as the largest units. During the war, they were combined into detachments. The Drobnjak and Uskok battalions were part of the Durmitor Brigade. The number of soldiers and weapons changed from day to day. In the First World War, the Drobnjak and Uskok battalions remained part of the Durmitor Brigade, which was part of the Nikšić (Third) Division, and this one was part of the Herzegovina Detachment. During the difficult three-year occupation of 1916-1918, Komitas groups were organized in Drobnjak to fight against the Austro-Hungarian occupiers.